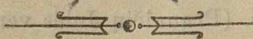

ŽVAIGŽDĖ - The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STREET, PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50c.

Birželis m. -- June, 1941

J. A. Milukas

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

PRANAČIŲ JULĖS ISLEISTOS KNYGOS:

Amerikos Lietuvių Pirmieji Profesjonalai ir Kronika (Kun. A. Miluko paskaitos) tomas I.	\$2.50
„ „ „ tomas II.	2.00
Amerikos Lietuvių Kronika (Kun. A. Miluko)	3.00
„Aušros“ Pirmųjų Numerių fotografijos	.50
„Aušros“ 50 metų Sukaktuvės	.50
Apie kun. Adomą Grinevičių (Kun. A. Miluko)	.10
Daktaras Petras Matulaitis. (Kun. A. Miluko)	.25
Delko mūsų katalikiškoji spauda silpnutė	.10
Kun. Dr. M. Gustaitis (Kun. A. Miluko)	.15
Kun. J. Balvačo (Geručio) Laiškai	.50
Kun. Silvestras Gimžauskas. (Kun. A. Miluko)	.10
Kun. A. Kaupo Laiškai	.50
Kun. Martynas Sederavičius ir Jo padėjėjai	.50
Kun. A. Miluko Darbuotė (1890-1930)	.50
Kun. Kazimieras Jaunius (Kun. A. Miluko)	.10
Kun. A. Staniukyno Laiškai	.50
Laisvosios Lietuvos Atlankytų (Pranačių Julės)	2.50
Lietuvių Tautos Istorija. (Kun. A. Jusaičio)	.75
Lourdes'o Šv. P. Marijos Mėnuo (Pranačių Julės)	.50
„Motinėlės“ Draugija (Kun. A. Miluko)	.50
Ne Mieste Laimė. (Pranačių Julės vertimas)	1.00
Laiškai iš Ispanijos (Pranačių Julės)	1.00
Petras Kriaučiūnas (Kun. A. Miluko)	.15
„Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvės“ (Su daugybe iliustracijų ir doku- mentų fotografijų). 782 psl.	6.00
Seinų Seminarija ir Lietuvos Aabudimas	.30
Viešnagė šeštokuose. (Pranačių Julės)	2.00
„Žvaigždės“ ir jos leidinių paminėjimas	.50
30 m. Spaudą Atgavus (Aušros fotografijos)	2.50

Skaitytojų, kurie patėmytų šituose lapuose
ką taisytino, prašome pranešti "Žvaigždės" re-
dakcijai, kad, perspaudinant atskiroje brošūroje,
nepasikartotų klaida.

IŠEIVIJOS PRADŽIOJE.

1872 m.

Shenandoah, Pa., lietuviai lenkuojančių vadų įtakoj sukuria "lenkų-lietuvių" šv. Kazimiero susiėlpimo draugiją—su lenkiška konstitucija ir tvarka. Tais pačiais metais eks-marijonas kun. Andrius Strupinskas Philadelphijos vyskūpo paskirtas lietuvių ir lenkų klebonu Shenandoah'rio apygardoje (lietuvių buvę 70 vyrų ir kelios moterys, lenkų gi tik apie pustuzinis), pradeda laikyti jiems pamaldas Mahanoy City, Pa., vokiečių katalikų bažnyčioje. Šventadieniais kun. A. Strupinskas, perskaitęs lenkų ir lietuvių kalboje evangeliją, pamokslus sako lietuviškai. Viskas gerai iki 1874 metų.

1874 m.

Lietuvių skaičius į du metus žymiai užaugo—1874 m. Shenandoah'ryje ir jo apygardoje (Mahanoy Plane, Maizeville, Gilberton ir Mahanoy City) rinkta aukos savai bažnyčiai. Surinkta 700 dolerių ir vienas lenkas, Czeski, aukojęs 5 dolerius. Už tuos pinigus parapijiečiai nupirko žemės sklypą prie N. Jardin gatvės, miestelio pakraštyje ir "pastatė iš lentų medinę koplytėlę" ("Liet. Am.," p. 34)...Parapijos savastį nupirkus ir raštus darant, teismabuty užrašyta lenkų vardu—lietuvių šventynė paliko "Polish church" (ib.).

Šv. Kazimiero "lietuviška parapija" šenadoryje susikūrė 1874 m. Lenkuojantieji parapijos atstovai suklavė raštus—įregistravo parapiją kaip lenkišką.

1877 m. išėjus į aikštę tai klastai, lietuviai kėlė skandalus, bylinėjosi, bet lenkams užrašytos parapijos savasties neatgavo. Ir po šiai dienai šv. Kazimiero (Šenadoryje) yra lenkų parapija.

Paskui 1896 m. "Garsą Amerikos Lietuvių" (18 liepos mėn. laidos) pakartotoju čia pirmojo užsilikusio Amerikos lietuvių spausdinto lapelio turinį—"giesmę išdrukavotą Shenandoah'rio miesto lietuviškoj parafijoje":

GIESME

Wieszpaties sawo szaukiuosi,
 Rankas kialdams jau meldziuosi,
 Wysus wargus sawo tamuj
 Apsakau Diewuj sawamuj.
 Vos ka Dwasia jaucziu sawim,
 Regi tu Pon gieraj manim,
 Jog asz be jokios kaltibes
 Kliencziu szytokies sunkibes.
 Kur tyk mane biedna mato,
 Wisur zebangus uzstato.
 Kajrej ir diasznej ziuriu,
 Prieteliaus niekur ne turiu.
 Iszbezt ner kur ne ant kielu,
 Pilna wisur niaprietelu.
 Tu Pone tyk Majoningas,
 Szaukiu tarnas ne lajmingas.
 Tu nodieja tarp giwuju,
 Dalis mano tarp szwetuju.
 Izgirsk mano wajtoima,
 Pagajlek suspaudimo.
 Isztrauk iz ranku bajsiju
 Nieprietelu prakiajktuju.

Gialbek Pone tarnu sawo,
 Kad pażiczia miajla tawo.
 Tada wiernieje iżwidia
 Džiaugsis ir duos garbia didia.

Amen.

Szyta Giesme ira iždrukawota Amerykoje, miesto Shenandoah Parafioj Lietuwyszkoje Diena 30 Kwietniaus Miatuose 1874.

* * *

Ilgai, labai ilgai, suvirš 12 metų, be pasekmės šenadoriškiei leituviai klabino į pasaulinės ir bažnytinės vyriausybės duris, mėgindami įrodyti savo lietuviškumą. Savo teisėms atjieškoti jie suaukojo tūkstančius dolerių, kurių užteko ir advokatams padėjėjams ir lietuvių jieškotojų komitetams visas išlaidas apmokėti; daug šimtų dar turėjo be pėdsakio išnykti nesąžiningų asmenų kišeniuose. Galiau, gavus leidimą iš Philadelphia arkivyskupo, naują šv. Jurgio parapiją Šenadorių lietuviai sukūrė 1891 metais. Ilgus metus ji savo narių skaitlium buvo didžiausia Amerikos lietuvių parapija. 1907 m. iš jos išdygo šv. Vincento parapija Girardville'je, Pa., ir šv. Liudviko Mazeville'je (Gilberton), Pa., o 1917 metais Panelės šv. Apreiškimo parapija Frackville'je, Pa. Kun. S. Draugelis savo "Statistikoje" "Tiesos Kelyje" apsiriko skelbdamas tos parapijos įsikūrimą 1927 m. Man teko būti abiejų (šv. Vincento ir šv. Liudviko) parapijų organizatorium ir pirmu klebonu. Philadelphia arkivyskupo Ryan'o raštas, įsakantis organizuoti tas dvi parapijas buvo išduotas 1907 metų rudenį. Po Visų šventų tais metais, palikęs kamendoriaus vietą prie šv. Jurgio bažnyčios Šenadoryje apsigyvenau Girardvillėje. Apie varžytines "lietuviškoje (šv. Kazimiero) parapijoje" plačiau skaityk "Liet.

Pennsylvanijoje) knygų pp. 30-34; 63-66; 1885 "Aušroje" N. 10—11 ir šių knygų sk. VII).

* * *

Šv. Vaitiekaus, lenkų ir lietuvių parapija, Shamokin'e, Pa., įkurta 1874 m., už lietuviškų pamokslių sakymą išsibodėjęs lietuvių klebonus kunigus: P. Končią ir Juškevičių, nuo 1876 m. lenkiška tvarka įsivyravo ir parapija paliko vien lenkiška. Lietuviai 1892 m. sukūrė grynai lietuvišką šv. Mykolo parapiją.

Už sakymą lietuviškų pamokslių Shamokin'o šv. Vaitiekaus parapijiečiai lenkai sukelia dideles riaušes prieš kleboną kun. Končią ir šis pasitraukia iš vietos, kad "neužkenkus naujai besikuriančiai parapijai." Jo vietą užima irgi lietuvis, kun. Juškevičius, sukūręs pirmąją Chicagos lenkų parapiją, paskui porą metų klebonavęs lenkų parapijėlėse Minnesota valstybėje. (Žr. "Sp. L. ir Am. L. Org. Suk.," p. 436-8.)

Pastaciūs bažnyčią Shamokin'o šv. Vaitiekaus parapijos lenkai nariai (buvę jų 40, gi lietuvių 60) pradeda daužyti kun. Juškevičiaus klebonijos langus, kad šis neklausas jų, bet, kaip ir jo pirmtakūnas, vis sakąs ir lietuviškus pamokslius "lenkų šventynėj." Pasitraukus šalin kun. Juškevičiui, jo vietą užima tikras lenkas klebonas ir lenkų kalba ir tvarka ilgiems metams įsivyrąja šv. Vaitiekaus bažnyčioje ir to paties vardo draugijoje. (Žr. "Pirm. Am. Liet. Prof. ir Kr.," t. I, p. 16-20.)

1875 m.

New York'o, N. Y., lietuviai susirašo per Naujus Metus į šv. Kazimiero susiśelpimo draugiją. Nuo savo draugų, iškeliausių į Pennsylvanijos valstybę ir apsigyvenusių Shamokin'e (žr. "Liet. Am.," p. 15; 22-23) žinodami apie "brolių lenkų akiplėšiškumą bendroje organizacijoje, newyorkiečiai lietuviai, nors ir labai mažai pradžioje buvę norinčių rašyti į draugiją,—tik septyniese (vyrai) pradėjo organizatyvį savo darbą,—nutarė neiśileisti lenkų į savo tarpą—sudarė pirmutinę Amerikoje grynai lietuvišką draugiją. (žr. "Sp. L. ir Am. L. O. Suk.," p. 461-485.)

šv. Kazimiero lietuvių lenkų parapija Brooklyn'e, N. Y., sukurta 1875, 1882 metais visų lietuvių pamesta, lenkams išsibodėjus lietuvių kleboną kun. Dutkevičių (P. Am. Liet. Pr. ir Kr. p. 53-54).

1876 m.

Hazleton, Pa., M. Tvarausko, po sudegimui jo spaustuvės Shamokin'e ir jo geradėjų kunigų Končiaus pasakui Juškevičiaus išsibodėjimui, ėion atvykusio prikalbinti lietuviai sukuria "Towarzystwo Polskie bratniej pomocy sw. Jerzego, patrona Litwy." Vienų lietuvių lenkų kalba atspausdintoje konstitucijoje pasirašę viršaičiai: Widzbor (sk. Vizbara), Strimowicz (Strimaitis), Wierzbolowicz (sk. Verbyla). "Liet. Am.," p. 35.

1877 m.

Shenandoah'ryje šv. Kazimiero parapijoje skandalui (lietuviai užbarikadavo šventynę lenkui klebonui) iškilus, atsirado daugybė bylų pas vietos teisėjus ir apskrities (county) teisdarystės rūmuose; brolis Augustinas, buvęs Smalėnų pranciškonas, suburia susijudinusius lietuvius į šv. Jurgio draugiją. Šios draugijos pa-

dedami lietuviai veda bylas su lenkais, kad atgavus parapijos savastį, paskiau pradeda rūpintis sukūrimu grynai lietuviškos parapijos su lietuviu kunigu.

1878 m.

Šv. Stanislovo, bendra lenkų lietuvių parapija New York'e, sukurta 1878 metais po globa vokiečių Allgemeiner Verein'o. 1881 metais toji vokiečių organizacija nutarė atrašyti parapijos savastį lenkams ir lietuviams, bet lenkų vadai, raštus darydami, įregistravo parapiją vieny lenkų vardu. Apgauti lietuviai, po savo šv. Kazimiero susišelpimo draugijos globa, susibūrė 1884 m. į "šv. Traicės parapijos draugiją," kurios siekiu buvę: gauti lietuvių kunigą ir įkurti lietuvišką parapiją. Pabaigoje tų 1884 metų į tą draugiją įsirašė jaunas ateivis J. Šliupas, M. Tvarausko sądarbininkas prie "Unijos" laikraščio. Palikęs tos draugijos sekretorium J. Šliupas rūpinosi "sutverti lietuvišką tautišką bažnyčią, paremtą ne ant Romos dogmatų, bet ant mokslo, dorybės, meilės, lietuvištybės."* "Mintis pulki," esą, "kuria mes bandėme pervesdinti New Yorke 1885 ir 1886 m., bet būnant žmonėms neapsišvietus, neįstengėme pervesdinti"—skundėsi 1907 m. savo "nuoširdžiam atsiliepime į lietuvišką visuomenę" nepavykusio pasiryžimo autorius. "Šv. Traicės parapijos draugija" sudilo, jos vieton iškilo vaidai, peštynės, kuriuos gudriai mėginta kamuflažuoti kova su lenkais ir naujalenkais. "Lietuviškų Raštų ir Raštininkų" knygoje (p. 227) tas pats veikėjas susiramino, jog "palengva valnatikiška partija išsidirbo, ir ten, kur pirma nedrąsu būdavo užsiminti apie kunigų piktus darbus, dabar girdi kalbas apie dievą, dūšią, krikščionybę gana drąsias."

*"Lietuviai! ar geras keliais žengiamo priekyn?" Dr. J. Šliupo (p. 44).

1879 m.

Lietuwiszka Gazieta, rasztas paszwestas del Lietuw-niku Amerikoje, nedēlinis, N1 išleistas 16 d. Rugp. 1879 m. in 4°. New York. Savinjkas ir redytojas M. Twarowski. Iszėjo viso 12 ir 14 num." — taip rašo apie pirmąjį Amerikos lietuvių laikraštį "Suskaitos arba Statistikos visų lietuviszkų knygų, atspaustų Ameri-koj" autorius Jr. Jonas (kun. J. Žilinskas, vėliaus Ži-lius).

Vardan taisybės reikia čia pasakyti, jog tas laikraš-tis vadinosi "Gazieta Lietuwiszka" (žr. 1885 m. "Ausz-ra," p. 25) ir išėjo jos 16 numerių (žr. "Auszra," p. 340 Slgk. šių knygų p. 48).

Pasak "Amerikos Lietuvių Kroniką " (p. 13-14), vy-riausiu to laikraščio skleidėju ir rašytoju buvęs Smalė-nų vienuolyno broliukas Augustinas Zaica (Zeitzi jis rašydavosi Amerikoje būdamas). "Šitojo vienuolio bu-vo parašyti visi tikybinio turinio straipsniai..." 1885 m. "Aušros" N1, 2, 3, 10 ir 11 tilpo platesnė peržvalga "Gazietos Lietuwiszkos" raštų. Ji žlugusi, išėjus 16am numeriui, nes turėjusi tik 132 skaitytojus. "Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvių" knygose taipgi plačiai rašyta apie tą laikraštį ir jo sandarbininkus Dr. Kasakauskį, Ant. Jurgelaitį ir k. (p. 431-35, 442-57, 492).

Knygose "Suskaita arba Statistika Visų Lietuviszkų Knygų Atspaustų Amerikoje nuo Pradžios Lietuviszkos Amerikon Emigracijos iki 1900 metų. Suruoszė Jr. Jonas (kun. J. Žilius) kasztais Fondo Liet. Parodos Pa-ryžiuje. Plymouth, Pa., spanda 'Vienybės Lietuvninkų' 1900 m." ant puslapių 5-9 autorius išvardina 33 lietuviš-

kas knygas, atspausdintas 1885—1890 metų laikotarpyje. Greta pilno titulo ir formato toje brošiuroje pažymėta ir išleistų raštų tiražas—egzempliorių skaitlius.

Šio vakaro paskaitoje vien tų knygų užvardinimus—titulus paminėsiu, vienoj kitoj vietoj padėdamas pasargą apie reikalingus pataisymus teisybės deliai.

Jr. Jonas savo brošiūrą pradeda sekamai:

“Pirmutinę lietuvišką knygutę Amerikoje buvo pradėjęs Mikas Tvarauckas 1879 m. Būk tai buvęs Surinkimas lietuviškų ir angliškų žodžių—su spaustuve nesisekiant, žodynėlis nebuvo užbaigtas...”

Toliaus autorius išvardina pirmas tris knygas Amerikos lietuvių: *Historia Septiniu Mokitoju*“ brolio Augustino išleista Chicagoje 1880 m., ir M. Tvarausko išleistas New Yorke “*Pranašystes Michaldos*” 1880 m. ir “*Istorija Ali Babos ir Keturiasdešimčio Razbaininkų*” 1883 metais.

Skaičiusieji šių knygų (“Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje”) puslapius 50 ir 51 žino, jog autorius nežinojęs apie “šenadorio Parapijoj Lietuviškoj 30 d. kvietniaus 1874 m.” atspausdintą giesmę—“*Wieszpacies savo szaukiuosi.*”

1880 m.

New York'e, N. Y., 1880 metų pabaigoje M. Tvarauskas atspausdina savo spaustuvėlėje knygeles “*Praractwos Michaldos Karalienės iš Sabos.*” Jr. Jonas savo “*Suskaitoje*” apie tas knygeles rašo: “*Pranaszystes Michaldos* išdawe M. Twaraukas New Yorke 1880 ir 1881 m. in 12°, pusl. nuo 35 iki 45. 500 egz.” Išnašoje pažymi, jog “žvaigždutė ši ženklins, kad knygos titulas nėra parašytas žodis į žodį.”

Kaip patėmėjau knygoje “*Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesionalai ir Kronika*” (t. I, p. 26), “tos knygelės buvo labai godžiai skaitomos pirmųjų emigrantų ir Lie-

tuvon parvežtos ėjo iš rankų į rankas." Jos susilaukė net kelių išleidimų įvairiose Amerikos lietuvių naujokynėse. Kiek man žinoma vėliausioji tų knygelių laida atspausdinta 1927 m. šenadoryje T. P. Križanaucko spaustuvėje po antgalviu "Naujos Mikaldos Sabbos Karalienės pranašystės." (60 pusl.) suradus senuose raštuose ir perrašius spaudon padavė Cecile Mikielė. Ant paskutinių šitos laidos knygelių puslapių leidėjas paduoda ir lietuvišką eilių "Quando Marcus" vertimą:

"Kai bus Velykos per pat šventą Morkų
Ir gaidys tris kart užgiedos...
Prusai išaugštinti bus
Ir vengrai išliuosuoti,
Italija padarys naują karalystę,
Turkas maskolių sumuš,
Lietuviai iškilmingaus,
Bėda, vargas! visi šauks."

* * *

1880 m. 20 d. rugsėjo Chicagoje susikūrė lenkų "Związek Narodowy Polski," kurio kuriamajin suvažiaviman kvietė Philadelphijos lenkų kuopelė, su Julium Andrzejkowicz'u (sulenkėjusiu lietuviu) priešakyje ir trys Chicagos lenkų draugijėlės su didele Shenandoah'rio lietuvių šv. Jurgio draugija. Tas lenkų tautinis Susivienijimas, greit išaugęs, patraukė į savo tarpą ir lietuvių daugelį, ypač tokių, ką nebuvo patenkinti parapijų tvarka.

Pennsylvanijoje ir kitose rytinėse valstybėse būta lietuvių, kuriems pavojus bendradarbiavimo su lenkais radikalais neatrodė baisus. Iš 1886 m. "Lietuviškojo Balso" žinome, kad anuomet, to laikraščio bičiuliams su lenkais radikalais (ir lenkiškom kalbom) minėjant 500 metų "krikšto pasigavimo" sukaktuvių New Yorke, redaktorius J. Šliupas savo kalboje tarp kitko pareiškęs,

kad "atsirado tarp lenkų partija, su kuria lietuvninkai gali eiti drauge, tai yra Proletaryato partija" (p. 100).

Susivienijimo Lietuviškų Katalikiškų Draugijų kuriamasai suvažiavimas 1886 m. rudenį Plymouth'e, Pa., parodė visiems Amerikos lietuviams, jog "Wienibes Lietuwniku" leidėjų ir redaktoriaus būta labai karštais bendrų su lenkais organizacijų šalininkais. Nubalsuoti čia ir priversti nutilti laikinai tie vyrai 1888 m. tos organizacijos seime Mahanoy City vėl mėgino savo dainą apie "bendrą frontą"—kaip dabar kalbama—pakartoti. "Wien. Liet." leidėjas Juozas Paukštis, tame seime išrinktas "jeneralnu sekretorium" rašė ir seimo protokole: "Susivienijimas Lietuviškas (tokis tame seime duota vardas Susivienijimui Liet. K. Draugijų) ir Związek Narodowy Polski yra geru, ba jame talpinasi katalikai ir kunigai." (Žr. Sp. L. ir A. L. Org. S., p. 510—pakartota paskui 1888 m. "Wien. Lietuwniku.")

Bet lietuviai kunigai, turėjusieji anuomet prisiglausti lenkų parapijose, kitokios buvo nuomonės. Juos kaip ir brolių Augustiną ir chicagietį Dr. Kasakauskį kartus patyrimas mokino kitaip manyti. "Związek'o" suvažiavimo metu brolis Augustinas, gyvenęs Chicagos apygardoje (Chicagoje tuomet Dynewicz'iaus spaustuvėje spaudinama buvo knygos "Historia Septynių mokytojų"), darė, ką galėjo, kad sulaikyti lietuvius nuo įstojimo į lenkų radikalų organizaciją. Jo laiškais per sergėti šenandoriečiai, šv. Jurgio draugijos nariai, susilaikė nuo dalyvavimo "Związek'o" kuriamajame suvažiavime ir į tą organizaciją neįstojo (žr. Liet. Penn., 81-2.)

Pasekmingiausią sulaikymą lietuvių nuo įsipainiojimo į "Związek'o" kilpas matė įkūtime pačių lietuvių panašios organizacijos kitas veiklus lietuvis, vienuolis kun. Cižauskas, jau keletą metų ėjęs klebono pareigas lenkų parapijoje.

“Su pagarba reikia minėti,” rašiau andai (žr. Sp. L. ir L. Org. Suk. p. 440) Valentą Čižauską, atvykusį Amerikon 1870 m. dzūką iš Slabados (Mirosłavo) parapijos, kurį gyvenimo sąlygos privertė daugiausiai tarp lenkų darbuotis. 1873 m. jis įstojo į šv. Kryžiaus vienuolius Notre Dame, Indiana valstybėje. Pabaigęs teologijos mokslus ir išvestas į kunigus 1876 metų rudenį, jis buvo nuskirtas darbuotis tarp lenkų ir slavų katalikų Forth Wayne vyskūpijoje (Indiana valstybėje). 1877 m. Catholic Directory jį skelbia South Bend, Ind., lenkų parapijos klebonu. Pasak “Hystorya Polska w Ameryce” autorių, šitam kunigui tiek daug visokių vargų reikėję išvargti, kad jį anuomet vadinta antru Jobu. Čižauskas buvo antruoju lietuviu, išėjusiu į kunigus Amerikoje; žemaitis Petras Končius pašvestas kunigu Wisconsin'o valstybėje 1871 metais.

Įsigyvenęs kun. Čižauskas buvo nevien Amerikon atvykusių lietuvių kunigų geru bičioliu, bet ir duosniu aspirantų į kunigus padėjėju. Pas jį atvyko irgi iš Slabados parapijos Stučka, kuriam jis padėjo išeiti į kunigus. Pas jį važiavo iš Lietuvos (1877 metais) jaunas vaikiną Juozas Lietuvnikas, dabartinis Baltimorės lietuvių klebonas su savo giminiaičiu Petru Saurusaičiu (vėliaus Waterbury'o lietuvių klebonu). Pasak “Lietuviai Amerikoje” autorių kun. Čižauskas su kun. Končium, Ruškevičium, Juškevičium, važinėdami po plačią Ameriką lietuvių velykinės išpažinties klausytų, atvykdavę net į New Yorką (p. 92). Septintoje ir aštuntoje metų dešimtyje kun. Čižauskas buvo labai brangus ir mylimas svečias lietuvių naujokynėse.

Kaip andai minėjau (žr. Sp. L. ir Am. L. Org. Suk., p. 526-28; Pirm. Am. A. Pr. ir K., t. I, p. 20-21) kun. Čižausko klebonijoje South Bend, Ind., Dr. Kasakauskis įtikino kun. Varnagirį, pasiiluosavus nuo slavų parapijos Wisconsin'o valstybėje, persikelti į Rytus (New

Yorką, Scrantono vyskūpiją), kad ten padėtų lietuviams katalikams susiburti į savąjį Susivienijimą, o ne į "Związek'o Narodowy Polski" tinklus įsipainioti. "Związek'o" vadai anuomet varė labai aštrią kovą su kunigais, visus kunigų įtakai pasiduodančius kropidlarz'ais pravardžiuodami. Ne vieną lietuvį "Związek'o" apashtalą kun. Čižauskas suėjęs nenorėjusį nei prie sakramentų eiti... uolus vienuolis kunigas (Č-as) ir geras lietuvis turėjo dvigubą tikslą įkalbinėti kun. Varnagiriui, kad šis keliautų New Yorkan... ir rūpintųsi suorganizavimu Lietuviškojo Susivienijimo iš New Yorko, Baltimorės, Waterbury'o ir Penssylvanijos lietuvių...

Kad Amerikos lietuviai matė reikalingumą savos organizacijos — Susivienijimo — aštuntos metų dešimties pradžioje, randame liūdyjimus ir 1884 m. "Aušros" N7-8 (p. 284-286):

"Jau daug lietuvių randasi..." bet "kaip žmonės turi prastą apsišvietimą, tai prastą sau naudą gali padaryti... radosi akylesnių mūsų brolių lietuvių, kurie storojojosi užvesti kokią organizaciją... Mes lietuviai neturime nei jokio Susivienijimo Amerikoje"...

Kun. V. Čižauskas 1891 metais, kuomet Chicagoje atsirado didesnis lietuvių būrys, vietos arkivyskūpo įgaliotas rūpinosi sukūrimu šv. Jurgio parapijos. Kada galėjo, jis pats atvažiavęs Chicagon, eidavo per žmones aukas lietuvių parapijai rinkdamas; tankiai atsiųsdavo savo padėjėjus kunigus tą darbą atlikti. 1892 metais jis prikalbino Pittstono kleboną kun. Jurgį Kolešinską, kad šis apsiimtu klebonauti šv. Jurgio parapijoje, nes Chicagoje daug didesnis esąs reikalas lietuviui kunigui apsigyventi, nei Pittstone, kurio apygardoje jau esą nevienas lietuvis kunigas (Burba Plymouth'e, Zlotožinskas Nanticoke, Abromaitis Mahanoy City).

1882 m.

Brooklyn'o, N. Y., lietuviai, įkūrusieji pirm 7 metų bendrą su lenkais parapiją, en-masse ją apleido, kad skaitlingesnių lenkų parapijiečių vadai išsibodėjo lietuvių kleboną kun. Dutkevičių už lietuviškumą. Jieškodami dvasinio patarnavimo kitataučių parapijose brooklyniečiai prisidėjo prie newyorkiečių lietuvių šv. Kazimiero draugijos. Ši pagaliaus sudarė šv. Traicės parapijos draugiją, kuri rūpintusi gauti "lietuvišką kunigą" New Yorko ir Brooklyno lietuvių dvasios reikalais rūpinties.

* * *

1882 metais, kuomet Brooklyno lietuviams po 7 metų bendradarbiavimo su lenkais taip įgriso, jog jie visi lig paskutiniam pakriko po kitų tautų parapijas, sukurta bendra Panelės šv. Gimimo parapija Plymouth'e Pensylvanijoje. Aprašymui pasinaudosiu "Lietuviai Amerikoje" knygu autoriaus žodžiais:

"...del stokos lietuviškų kunigų parapiją apėmė lenkiškas kunigas... Plymouth'o lietuviai rupinosi pas Scrantono vyskupą, kad gautų lietuvių kunigą... Pasi-traukus lenkų kunigui parapiją apėmė kun. Varnagiris... 1889 m. atėjo kun. Aleksandras Burba. Vyskupas kun. Burbai įsakė pamokslus sakyti lenkiškai ir lietuviškai, bet pirmame nedėldienų, perskaičius evangeliją lietuviškai, lenkai iš bažnyčios išėdinėjo, o nubėgę užrakino klebonijos duris..."litvino kunigo nenorį... Kada vyskupas norėjo kunigą į kleboniją įleisti, lenkai duryse ir languose, karabinus atstatę, rėkė, kad nesiartintų, nes užmušių... Vyskupas leido lietuviams nuo lenkų skirtis, prisakydamas, kad lenkai lietuviams nors 2,000 dol. atmokėtų. Lenkams tuos pinigus duoti nežadant, lietu-

viai nutarė nors kelis brangesnius daiktus iš lenkiškos bažnyčios pernešti į savąją, iš ko paskui kilo skandališka byla tarp lenkų ir lietuvių"... ("L. A." p. 66.)

Susibūrę į šv. Kazimiero parapiją, lietuviai greitai laiku pasistatė už 16,000 dolerių medinę bažnyčią ir kleboniją. Ant bažnyčios bokšto kun. A. Burba padėjo didelėm raidėm lotynų kalba bažnyčios globėjo vardą ir žodžius: "Lietuvių Bažnyčia."

"Kukli šalia bažnyčios medinė klebonija buvo per dešimtį metų ne kaipo Amerikos lietuvių literatiška sostinė. Čia malonus kun. Aleksandras Burba su atvira širdžia priiminėjo kožną ateivį kunigą ir ne-kunigą, ypač jei anie turėjo kuomi pasiskusti ant maskolių, persekiojusių anuomet lietuvišką spaudą. Iš čia jis rašė į visas lietuvių naujokynes laiškus, paraginančius organizuoti naujas draugijas ir parapijas, iš čia kėravojo pakraipą vienatinio tuomet grynai lietuviško laikraščio "Vienybės," iš čia leido savo grynai katalikišką "Valtį," čia rašė savo uginingus straipsnius į "Vienybę," o vėliaus, anai užsigryžus nuo katalikų, į "Garsą Amerikos Lietuvių." Čia jis ir pasimirė 27 kovo 1898 m. ir palaidotas ant kapinių už kelių varsnų nuo klebonijos." (1911 "2v." N. 11.)

1884 m.

Ir "Amerikos Liet. Pirm. Prof. ir Kr." (t. I, p. 103-104) knygoje minėjau apie pasikalbėjimą čikagiškio Dr. Kasakausko su kun. A. Varnagriu iš Independence, Wis., abiejų atvykusių į svečius pas šv. Kryžiaus vienuolį kun. Čižauską, South Bend, Ind., 1885 metų rudenį. Kun. Varnagris sielojosi deliai nepasissekimo sukurti ksaveriečių brolijos šakos, kuri galėtų "kaip žvakės šviesti Amerikoje savo mokslu ir nešti apšvietimą del tamsių giminių" ("L. B.," '85, rugs. 10 d.). Tų dviejų visuomeninkų įtikintas jis pasiryžo, palikęs slavokišką parapiją Wisconsine, keliauti į Rytus, idant ten būdamas galėtų sukurti bendrą Waterbury'o, Baltimorės, New Yorke ir Pennsylvanijos visų lietuvių organizaciją. Lietuvių susivienijimas, kun. Čižausko nuomone, geriausiai užkirstų išsiplėtojimo kelius antitikybiniam (bezwyznianowy) lenkų "Związek Narodowy," sukurto 1880 metais Philadelphijos kuriamajame suvažiavime. "Związek'o" organą savaitraštį "Zgoda,"ėjusį iš kart New Yorke, bene 1883 metais perkeltą Chicagon ir čia jo karingi redaktoriai radikalai nesigailėdavę karčių pipirų "kropidlarz'ams."

* * *

Šv. Juozapo parapija Mahanoy City, Pa., pasak kun. S. Draugelio "Statistiką," susikūrusi 1886 metais. "Šv. Juozapo parapijos Istorija" savo pasakojimus pradeda sekančiais sakiniiais:

"Lietuviai Mahanoy City, pradėjo apsigyventi apie 1876 metais. Bet laikui bėgant skaičius lietuvių padaugino, taip kad jau 1884 metais pradėjo rūpintis

apie gavimą lietuvių kunigo ir statymą bažnyčios. Išties, jau pradžioje rugpiūčio mėnesio, 1888 metais, apima Mahanojaus parapiją kun. Petras Abromaitis, atvykęs čionais iš Hazleton, Pa., ir gavęs paskyrimą nuo Philadelphijos arkivyskūpo P. J. Ryan."

Mahanoy City, Pa., lietuviai nuo 1871 metų laikėsi išvien su šenadoriečiais—parapijos reikaluose. "Pradžioje lietuviai bažnytinės apeigas laikydavo vokiečių katalikų bažnyčioje Mahanoy City...o kad tas pasirodė nepatinkamu Yatesville, šenadorio ir Mahanoy Plane lietuviams...kun. Strupinskas laikė mišias vokiečių bažnyčioje Shenandoah nuo 1872 iki 1874 m., mokėdamas vokiečiams po 8 dol. kas mėnuo. Kunigas gyveno pas savo gimines Kazakevičius, algos ėmė iš parapijos 20 dolerių mėnesiui." ("L. A.," p. 34.) Po iškilusių šv. Kazimiero parapijoje vaidų, mahanoy'iečiai 1885 m. susirašė į savąją parapiją ir, susitaupinę grašio, 1888 metais sutarė statyti "mūro bažnyčią."

Daugel kartų jų delegatų prašomas Philadelphijos arkivyskūpas Ryan prižadėjo atsiųsti jiems lietuvių kleboną, "kaip tik jį gaus iš kur."

"Rugpiūčio mėnesio pradžioje 1888 m. apima Mahanojaus parapiją kun. P. Abromaitis, atvykęs čionais iš Hazleton'o" ("Šv. Juozapo par. Ist.") Parapijiečiams padarius sutartį su kontraktorium ir šiam tuojaus pradėjus statybos darbą, atsirado Mahanoy'uje ir nelabai laukiamas svečias—buvęs šenadorio "lietuviškos parapijos" lenko klebono vargoninkas D. T. Bačkauskas, kuris pirm to porą metų (1886, 1887), pasislėpęs po Tamašausko vardu, buvo redaktorium prie "Wienibes Lietuwniku." 11 d. liepos (1888) jis pradėjo leisti "Saulę," savaitinį laikraštį.

"Siekis uždėjimo 'Saulės' buvo tikslai delto, kad trukdyti Shenandoah ir Mahanoy City lietuviams nuo sutvėrimo parapijų" ('97 "Rytas" N22). Apie "Saulės" įtaką

rašė Dr. V. Kudirka 1892 m. "Varpo" N2 ir adv. A. Dubinskas '03 "Dirvos Žinyno" N3. Prisiminta apie tai ir kitų pareiškimus paskaitoje apie Mahanoy City lietuvius (žr. Am. Liet. XIX šimt., p. 117-123).

* * *

Chicago, Ill., susikuria šv. Jurgio susiśelpimo grynai lietuviška draugija. Vietos lietuviams neužilgo skaitlingai išvažinėjus į kitus miestus darbo jieškoti, ta draugija pakrinka.

New Yorko šv. Stanislovo parapijiečių vadams užregistravus (inkorporavus) savo parapiją grynai lenkiška, lietuviai po savo sutvirtėjusios jau šv. Kazimiero draugijos globa sudarė "šv. Traicės parapijos draugiją," kurios siekis buvęs sukurti grynai lietuvišką parapiją New Yorke ir išrūpinti lietuvių kunigą. (žr. "Sp. L. ir Am. L. Org. Suk.," p. 472-476; "Aušra," 1885 m., N7-8.)

1884 m. išleido Tvarauskas, "Pakalne Juozapato arba sūdas paskutinis. Parašė kun. Feliksa Gondek. Del pažytko ir zabovos dvasiszkos kataliku Lietuwniku, ant lietuwiszkos kalbos piardejo ir padaugino Mikolas Twaraukas New Yorke" (su kun. Končiaus parašyta prakalba).

* * *

1884 m. "Aušros" N10-11-me skaitome tarp paskelbimų:

Unija lietuviškas nedėlinis laikraštis išleidžiamas New York'je Amerikoje, išeina kas subatą ir kaštuoja ten pat ant metų 2 dol.-4 rublius, ant pusės metų 1.25 dol.-2.50 rublių. Auropoje ant metų 3 dol.-6.50 rubl. Gromatas priima M. Twarowski, New York, 25 Allen St., U. S. of America."

To laikraščio redaktoriaus liūdijimu (žr. "Jaunatvė," p. 75) leidėjas "tetroško leisti vien lietuvių kalba 'Uniją,' nesulaukęs lenkų paramos dvilypiam (lenkų lietuvių) laikraščiui.

Savo "Suskaitoje arba Statistikoje visų lietuviszkų knygų, atspausių Amerikoje" Jr. Jonas ant p. 227 rašo:

"'Unija,' nedėlinė gazieta, pasirodė 25 spalį 1884 m., išeidinėjo iki 25 balandžio 1885 m., Brooklyn, N. Y. in 4°, pusl. n. 4. Iszdavėjas M. Twarowski, rėdytojas Jonas Szliupas, toliaus M. Twarowskis." S. I. Baltramaitis savo veikale "Spisok Litovskich i drevne-prusskich knig" minavoja "Uniją" 1044 ir 1078 paragrafuose. Pasak ši autorių "'Unija' lietuwiszkas nedėlinis laikrasztis iszleidžiamas New-Jorkije, Amerikoi, iszeina kas subata ir kasztuje 2 dol. 1884. N1-13, 1885. N1-12." 1884 metais M. Twarowski pavadintas redaktorium, gi 1995 iszdavėju."